

AIŠKINAMASIS RAŠTAS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 52 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

„Žmogaus orumas yra vienodas visiems žmonėms: kai trypiu kito orumą, trypiu savąjį.“ – popiežius Pranciškus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 52 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) parengtas atsižvelgiant į tai, kad Konstitucijos 52 straipsnyje vartojamas menkinantis ir įžeidžiantis negalią turinčius žmones apibūdinantis *invalidumo* terminas.

Sovietų Sąjungoje vadinti žmogų *invalidu* buvo teisėta ir normalu. Šiandien Lietuvoje *invalidumo* sąvoka yra įgavusi stiprią neigiamą konotaciją – žmogus yra tarsi klasifikuojamas kaip netinkamas. Vakarų Europos šalyse, rūpinantis žmogaus teisėmis, *invalidumo* sąvokos atsisakyta būtent dėl žmonių klasifikavimo netinkamais.

Nuo 2005 m. liepos 1 dienos įsigaliojus atnaujintam Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymui, sąvokos „invalidas“, „invalidumas“ nebevartojamos. Jas pakeitė naujos – „neįgalusis“, „neįgalumas“, „neįgalumo lygis“, „darbingumo lygis“.

2024 m. sausio 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 pakeitimo įstatyme Nr. XIV-1722 išdėstytas Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas, kuriuo sąvoka „neįgalusis“ pakeista į sąvoką „asmuo su negalia“, sąvoka „neįgalumas“ keičiama sąvoka „negalia“.

Terminai yra istoriškai determinuotos realybės ir kolektyvinės sąmonės atspindys. Todėl šio įstatymo projekto uždavinys yra pakeisti dar sovietmečiu vartotą menkinantį *invalidumo* terminą, pagarbesniu - *negalios* terminu.

Orumas prasideda pagrindiniame šalies įstatyme – Konstitucijoje.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos Seimo narė, Seimo Neįgaliųjų teisių komisijos pirmininkė Monika Ošmianskienė.

3. Kaip šiuo metu yra teisiškai reglamentuojami įstatymo projekte aptarti klausimai:

Šiuo metu Konstitucijos 52 straipsnyje apibrėžiant valstybės socialines garantijas yra vartojamas *invalidumo* terminas:

„Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir *invalidumo* pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

Tuo tarpu nuo 2005 m. liepos 1 dienos įsigaliojus atnaujintam Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymui, sąvokos „invalidas“, „invalidumas“ nebevartojamos. Jas pakeitė naujos – „neįgalusis“, „neįgalumas“, „neįgalumo lygis“, „darbingumo lygis“. 2024 m. sausio 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 pakeitimo įstatyme Nr. XIV-1722 išdėstytas Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas, kuriuo sąvoka „neįgalusis“ pakeista į sąvoką „asmuo su negalia“, sąvoka „neįgalumas“ keičiama sąvoka „negalia“.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Įstatymo projektu keičiama Konstitucijos 52 straipsnyje siūloma pakeisti dar sovietmečiu vartotą menkinantį *invalidumo* terminą, pagarbesniu - *negalios* terminu.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Priėmus teikiamą projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Įstatymo projekto priėmimas kriminogeninei situacijai ir korupcijai įtakos neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Priimto įstatymo įgyvendinimas su verslo sąlygomis ir jo plėtra tiesiogiai nesusijęs.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus įstatymą priimti naujų ar keisti galiojančius teisės aktus nereikės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Įstatymo projekte nėra vartojama naujai apibrėžtų sąvokų.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams ir prisideda prie jų įgyvendinimo.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Priėmus Įstatymo projektą įgyvendinamųjų teisės aktų nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Priėmus įstatymą jo įgyvendinimui papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Seime yra registruotas Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 52 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas XIVP-1479(3), kuriuo buvo siūloma sąvoką *invalidumo* pakeisti sąvoka *neįgalumo*. Šiam projektui buvo registruotas M. Ošmianskienės siūlymas *neįgalumo* sąvoką pakeisti *negalios* sąvoka.

Dėl šio Seimo narės M. Ošmianskienės pasiūlymo TTK kreipėsi į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją ir paprašė pateikti nuomonę. VLKK, atsakydama (2023-06-29 raštas Nr. S1-254 (4.15), pažymėjo, kad:

„Neprieštarujame, kad Konstitucijos 52 straipsnio pakeitimo įstatymo projekte Nr. XIVP-1479(3) vietoj neįgalumo pensija (anksčiau – invalidumo pensija) būtų teikiama negalios pensija, tačiau nematome būtinybės įprastą kilmininko konstrukciją (senatvės ir negalios pensijos) keisti konstrukcija su prielinksniu dėl (pensijos dėl senatvės ir negalios). Terminas socialinio draudimo

senatvės pensija yra seniai vartojamas ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos aprobuotas, taip pat jos jau yra aprobuotas Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 1, 2, 5, 6, 10, 13, 20, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 47, 49, 52, 53, 58 straipsnių, III skyriaus ir įstatymo 3 ir 6 priedų pakeitimo įstatymo projekto terminas socialinio draudimo negalios pensija.“

Tuo atveju, jeigu TTK priimtų sprendimą pritarti pasiūlymui, atsižvelgiant į VLKK nuomonę, siūlytina formuluotę palikti kilmininko laipsniu ir nekeisti konstrukcija su prielinksniu dėl, t.y.:

„52 straipsnis

Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo neįgalumo negalios pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

Netekto darbingumo pensija, šalpos pensija, neįgalumas.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra.

Teikia:

Seimo narė

Monika Ošmianskienė